

ARHEOLOŠKA BAŠTINA U PODMORJU KAŠTELANSKOG ZALJEVA

IRENA RADIC ROSSI
Hrvatski restauratorski zavod
Odjel za podvodnu arheologiju
Cvijete Zuzorić 43
HR 10000 Zagreb
iradic@h-r-z.hr

UDK: 902.034(497.5 Kaštelanski zaljev)
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno / Received: 2008-05-02

Kaštelanski zaljev predstavlja geografski određenu cjelinu koja obuhvaća prostor između Trogira na zapadu i Splita na istoku. Iznimno povoljne prirodne osobine utjecale su na njegovu intenzivnu naseljenost tijekom raznih povijesnih razdoblja, ali je nemilosrdna devastacija krajolika tijekom XX. stoljeća negativno utjecala na očuvanje njegove prirodne i kulturno-povijesne baštine.

Prvi podmorski nalaz privukao je pozornost stručnjaka još tijekom XIX. stoljeća. Riječ je o antičkim sarkofazima u plitkome moru uz zapadnu obalu poluotočiča Vranjica, gdje je 1899. godine obavljena prva organizirana akcija podmorskog dokumentiranja arheoloških nalaza u hrvatskom podmorju. Pedesetih godina prošloga stoljeća otkriveno je značajno nalazište na području splitskog Spinuta, a krajem osamdesetih godina i značajno nalazište iz prapovijesnog, helenističkog i rimskog doba u turističkom naselju Resnik.

Niz novih nalaza na području Kaštela, Pantana i Kopilica kod Trogira, zaštitno istraživanje u Vranjicu i nova otkrića u Spinutu i Resniku ukazuju na činjenicu kako se u podmorju Kaštelanskoga zaljeva očuvala vrijedna i zanimljiva arheološka baština. Riječ je prije svega o drvenim konstrukcijama koje ukazuju na intenzivno morsko gospodarstvo u doba antike i ranoga srednjega vijeka, a u slučaju Vranjica potvrđeno je postojanje značajnog prapovijesnog naselja.

Iako se situacija u Zaljevu postupno mijenja, nasilan odnos prema prirodnoj i kulturno-povijesnoj baštini još uvijek nije zaustavljen, a mnoga podmorska nalazišta izravno su ugrožena građevinskim radovima i dinamikom života uz njegovu obalu. Stoga je u svrhu kvalitetne zaštite podmorskih arheoloških nalazišta i nalaza potrebno što prije ostvariti sustavni pregled kaštelanskoga podmorja.

KLJUČNE RIJEČI: *Kaštelanski zaljev, podvodni nalazi*

UVOD

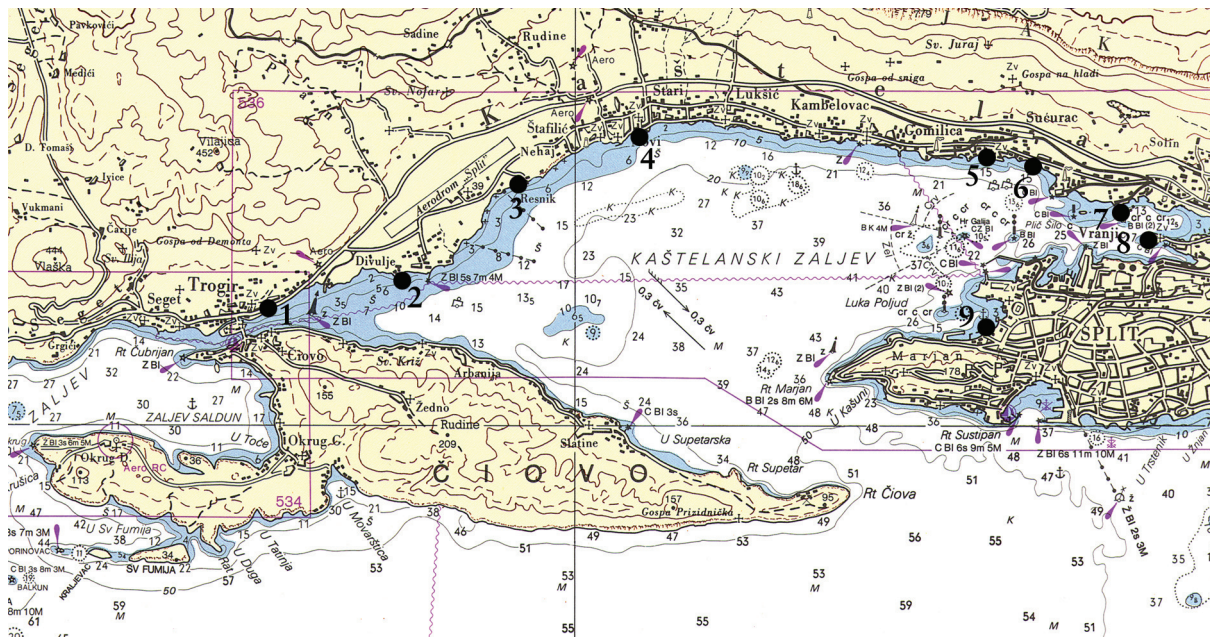
Obilje arheološke baštine na području Kaštelanskoga zaljeva posljedica je prije svega njegovih prirodnih osobina koje su od prapovijesnoga doba pružale povoljne uvjete za život čovjeka. Dinamična povijesna zbivanja koja karakteriziraju strateški važne i za život privlačne krajeve, ostavila su tragove koje, na sreću, nije zatrla intenzivna eksploatacija sirovina i agresivna industrijska izgradnja novoga doba.

Osim često spominjanih vranjičkih sarkofaga¹ i ostalih nalaza iz mora² (Sl. 1/8), slučajnih podmorskih nalaza uz otočić Barbarinac (Sl. 1/7),³ poznatog antičkog nalazišta u splitskom

¹ A. STEINBÜCHEL, 1820; F. BULIĆ, 1913; I. MIRNIK, 1972; I. MIRNIK, 1981; F. BULIĆ, 1899; N. ANDRIJAŠEVIĆ, 1910; N. PETRIĆ, 2003, 116.

² F. BULIĆ, 1899; F. BULIĆ, 1900, 108; F. BULIĆ, 1913, 26-28.

³ F. BULIĆ, 1913, 37.

Sl. 1. Podmorska arheološka nalazišta na području Kaštelanskoga zaljeva: 1 – Kopilice / Brigi; 2 – Divulje; 3 – Resnik / Kaštel Štafilić; 4 – Kaštel Andreis / Kaštel Stari; 5 – Torac / Kaštel Gomilica; 6 – Luka, Trstenik / Kaštel Sućurac; 7 – Barbarinac; 8 – Vranjic; 9 – Spinut / Split.

Fig. 1. Underwater archaeological sites in the area of the Kaštela Bay: 1 – Kopilice / Brigi; 2 – Divulje; 3 – Resnik / Kaštel Štafilić; 4 – Kaštel Andreis / Kaštel Stari; 5 – Torac / Kaštel Gomilica; 6 – Luka, Trstenik / Kaštel Sućurac; 7 – Barbarinac; 8 – Vranjic; 9 – Spinut / Split.

Spinutu (Sl. 1/9)⁴ i tek krajem osamdesetih godina prošloga stoljeća otkrivene helenističke i rimske luke u Resniku (Sl. 1/4),⁵ arheološka baština koja nam se očuvala u podmorju Zaljeva bila je donedavno potpuno nepoznata. Tome je uzrok prije svega obilje antičkih i srednjovjekovnih nalaza na kopnu koji su privlačili pozornost stručnjaka, te ujedno zadavali dovoljno briga o pitanju njihova očuvanja. Osim toga, muljevito dno Zaljeva i bujna vegetacija što tijekom proljetnih i ljetnih mjeseci mjestimično pokriva morsko dno, predstavljali su veliku zapreku jednostavnom uočavanju arheoloških ostataka, a nečisto more, uzrokovano nekontroliranim industrijskim razvojem, desetljećima je odbijalo ronioce, koji su u većini slučajeva najzaslužniji za podmorska arheološka otkrića.

NOVA PODMORSKA ARHEOLOŠKA OTKRIĆA

Godine 2002. nakon dužeg je vremena jedno podmorsko nalazište privuklo veliku pozornost. Na položaju Trstenik u Kaštel Sućurac (Sl. 1/6) primijećena je skupina amfora tipa Dressel 20 i obod keramičkog dolija koji se nazirao na površini morskoga dna.⁶ Na prvi je pogled izgledalo kako je riječ o potpuno nepoznatom nalazištu, ali se ubrzo pokazalo kako su "velike žare u mulju" već ranije spomenute u literaturi.⁷

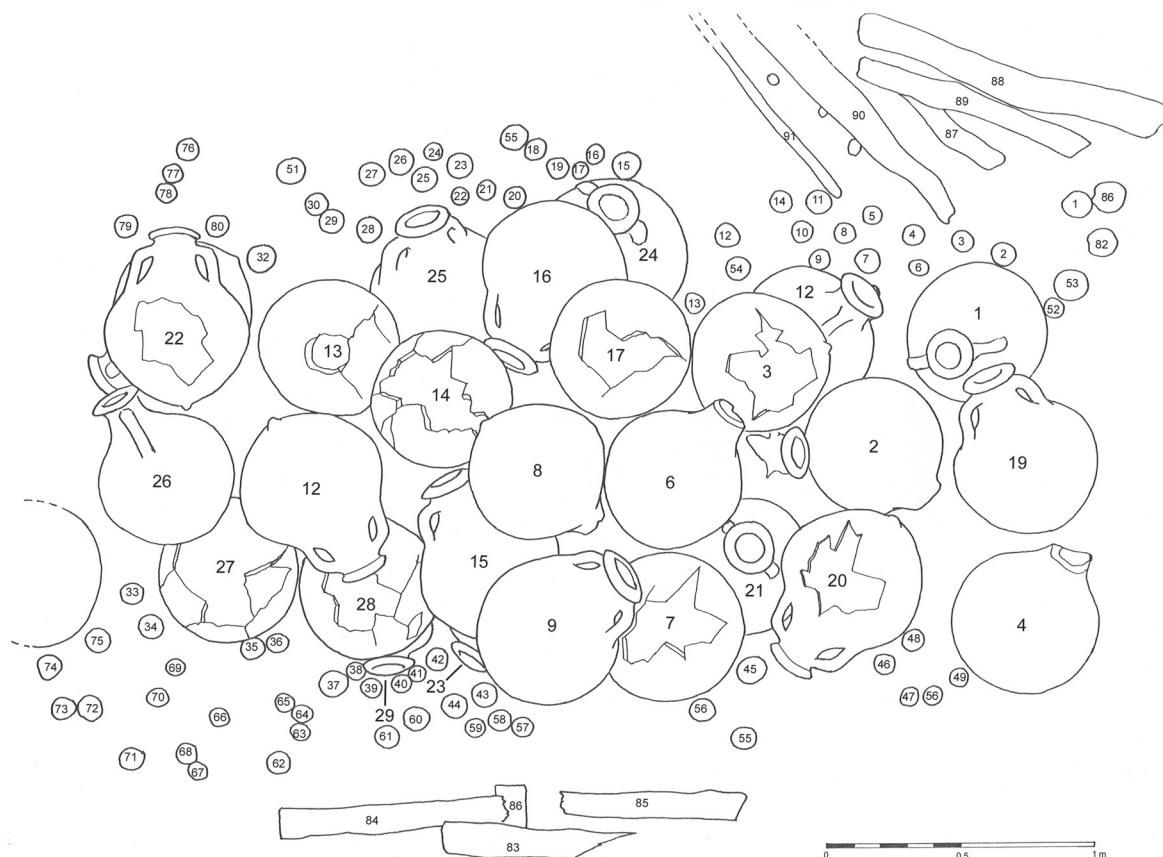
⁴ N. CAMBI, 1969, 226-227; N. CAMBI, 1970; N. CAMBI, 1971; N. CAMBI, 1975; N. CAMBI, 1976.; N. CAMBI, 1980; N. CAMBI, 1983, 363-381; N. CAMBI, 1989., 327-328.

⁵ B. KIRIGIN, 1989; Z. BRUSIĆ, 1990.; Z. BRUSIĆ, 1991; A. BABIN (ed.), 2004; Z. BRUSIĆ, 2006. U novije vrijeme u

Resniku su otkriveni i prapovijesni nalazi: A. BABIN (ed.), 2004, 7-10, sl. 5, 7-9.

⁶ Na postojanje nalazišta upozorio je Neno Rokov, ronilac Podvodnog istraživačkog kluba Mornar u Splitu.

⁷ D. DELIĆ, 1994, 165; D. DELIĆ, 1995a.

Sl. 2. Trstenik; konstrukcija izrađena od amfora i drvenih pilona; tlocrtna situacija (crtež: N. Lete).

Fig. 2. Trstenik; construction made out of amphorae and wooden pylons; ground-plan (drawing by N. Lete).

Sućurački dolij zasada je jedini poznat u cijelosti očuvan prošupljeni dolij, za koji do danas ne poznajemo analogije u ostalim dijelovima Sredozemlja. Prvi takav fragmentirani nalaz otkriven je u viškoj luci 1985. godine,⁸ a do 2002. nije se znalo ni za jedan slični predmet. Do danas se broj poznatih nalazišta prošupljenih dolija u hrvatskom podmorju popeo na osam, od kojih su četiri na području Kaštelanskoga zaljeva.⁹

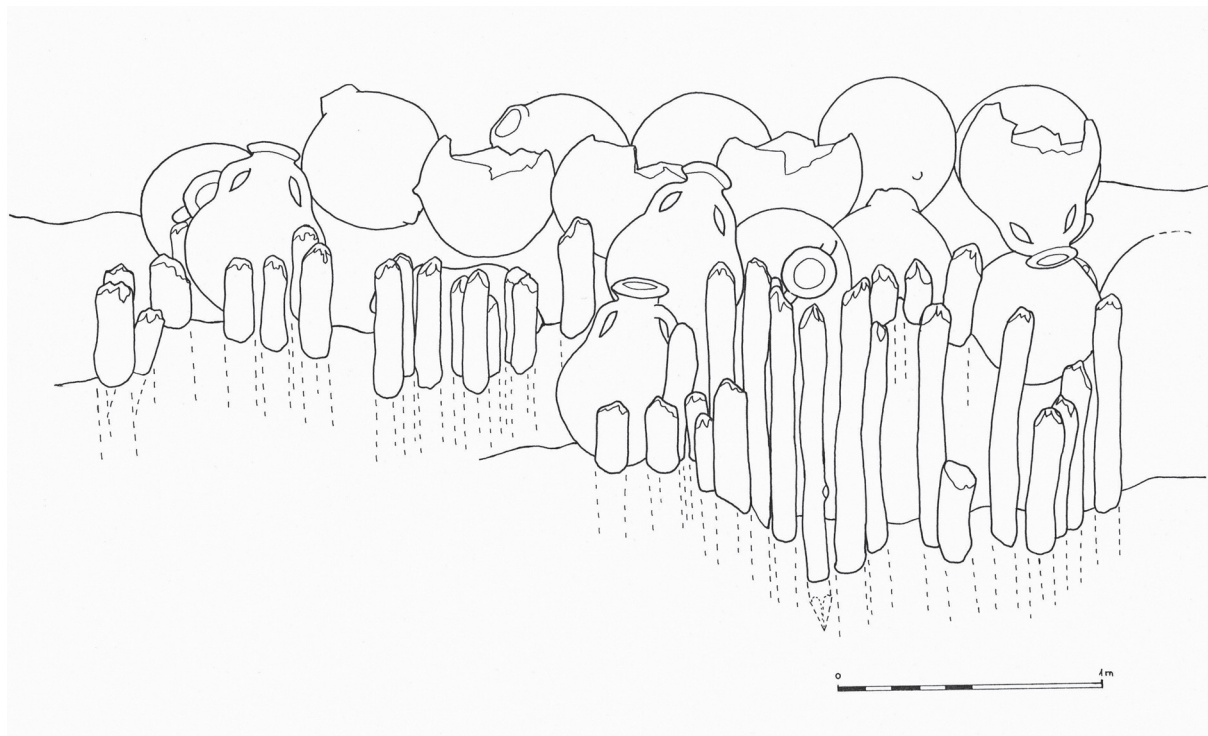
Tijekom narednih istraživačkih kampanja od 2003. do 2006. godine pokazalo se kako se linearna drvena konstrukcija, gotovo paralelna s obalom, sastoji od okomito položenih dasaka i drvenih pilona različitih promjera, te podsjeća na konstrukcije bazena namijenjenih morskom gospodarstvu. Istočno od nje u plitkome se moru naziru i ostatci vrlo loše očuvanih zidova. Najveća skupina globularnih amfora na istraženoj površini od oko 4 x 6 m sadrži 40 primjeraka (Sl. 2). S istočne i južne strane omeđena je nizovima drvenih pilona čiji sveukupni broj na istraženoj površini iznosi 91 (Sl. 2, 3). Spomenuta konstrukcija proteže se okomito na smjer protezanja linearne konstrukcije od dasaka i pilona i zasada joj nije moguće odrediti pravu namjenu.

Već 2002. godine naslućen, a 2006. godine potvrđen nalaz drvene brodske konstrukcije dodatno je pridonio zanimljivosti nalazišta. Zaštitnim istraživanjem 2007. utvrđeno je kako

⁸ M. JURIŠIĆ, 1997, 166.

⁹ I. RADIĆ ROSSI, 2005; I. RADIĆ ROSSI, 2008.

Sl. 3. Trstenik; konstrukcija izrađena od amfora i drvenih pilona; zapadni profil (crtež: N. Lete).

Fig. 3. Trstenik; construction made out of amphorae and wooden pylons; western profile (drawing by N. Lete).

je riječ o brodu čiji su ostatci odlično očuvani u dužini od oko 12 m (Sl. 4), koji je namjerno potopljen i iskorišten kao dio drvene konstrukcije.

Svi dosadašnji nalazi i rezultati ¹⁴C analiza upućuju na datiranje nalazišta u vremensko razdoblje od I. st. pr. Kr. do početka III. st. po Kr., ali nam stanje istraživanja zasada ne dopušta pretpostavke o dinamici njegova razvitka. Povezujući nalaze iz mora s onima na kopnu možemo tek pretpostaviti kako je riječ o gospodarskom kompleksu smještenom u ageru nadomak Salone, kojega se aktivnost djelomično ili u cijelosti veže uz morsko gospodarstvo.¹⁰

Zadržimo li se na području Dilata,¹¹ potrebno je spomenuti još dva nedavno zabilježena podmorska arheološka otkrića. Godine 2007. površinskim pregledom terena u sklopu izrade Studije utjecaja na okoliš za potrebe izgradnje privezišta u Kaštel Sućurcu, potvrđeno je postojanje drvenih konstrukcija i pokretnog materijala iz antičkog vremena u samom središtu Kaštel Sućurca (Sl. 1/6).¹² Ulomci keramičkog posuđa, amfora i građevinskog materijala pronalaze se na čitavom području sućuračke luke, od velikog mola na istoku do šireg prostora pred župnom crkvom na zapadu.¹³ Pred župnom crkvom u smjeru sjever – jug proteže se dvostruki niz drvenih pilona koji pod pravim kutom zaokreće prema zapadu. Skupina pilona primijećena je i u blizini velikoga mola. Dio nalazišta oštećen je 2006. godine prilikom postavljanja podmorskog kabela

¹⁰ I. RADIĆ ROSSI, 2003, 160-162; I. RADIĆ ROSSI, 2006, 51-54.

¹¹ U doba kasnoga srednjeg vijeka trogirski dio Kaštelanskoga polja označavao se pojmom Podmorje, dok se onaj splitski nazivao Dilatom.

¹² Površinski pregled terena obavila je arheologinja Tea Katunarić uz pomoć ronilaca Podvodno istraživačkog kluba Mornar u Splitu.

¹³ Antičke nalaze na kopnu u blizini župne crkve spominje D. KEČKEMET, 1978, 25-26.

Sl. 4. Trstenik; antički brod (foto: B. Vukičević).

Fig. 4. Trstenik; Antique ship (photo by B. Vukičević).

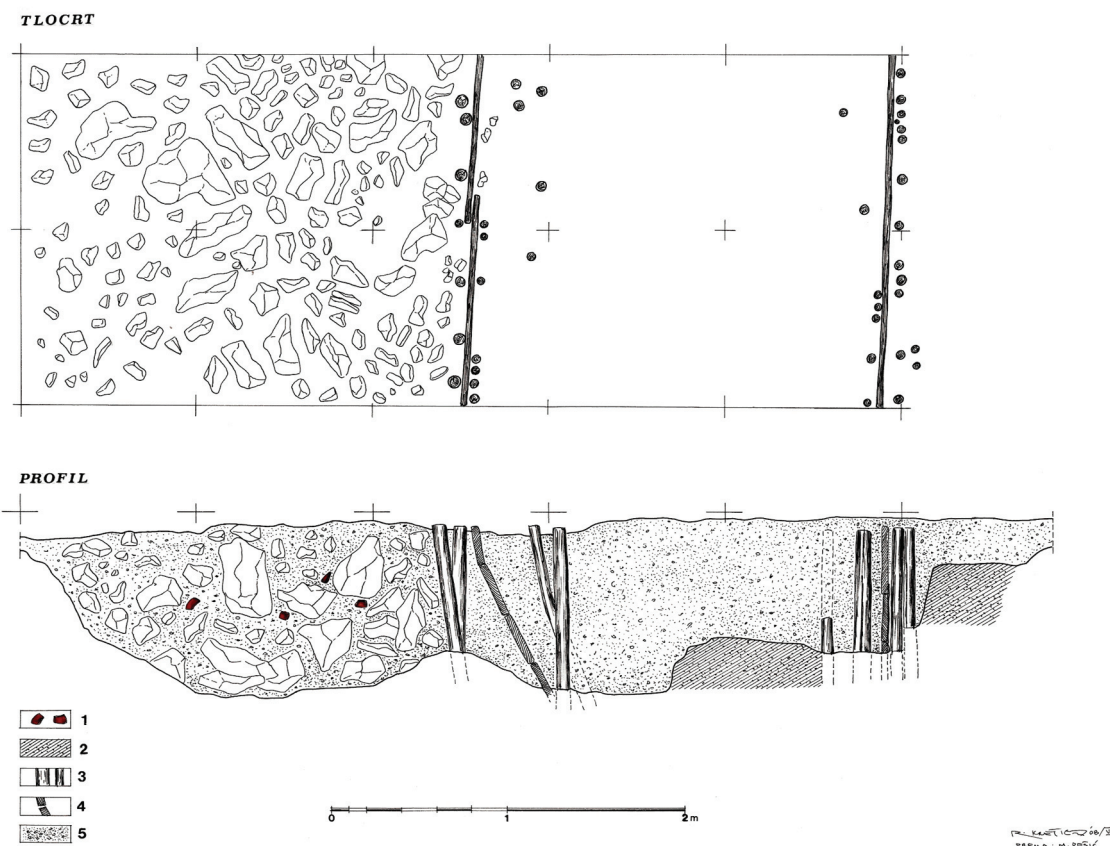
HEP-a, provedenog bez arheološkog nadzora. Tragovi devastacije i danas su vidljivi na morskom dnu, a među drvenom građom izbačenom tijekom građevinskog iskopa primijećen je i ulomak brodskog rebra zasada nepoznate starosti.

Na području Kaštel Gomilice (Sl. 1/5), u maloj uvali zapadno od Kaštilca zvanog Torac, zahvaljujući dojavi sportskog ronioca 2007. godine, također je evidentirano podmorsko arheološko nalazište.¹⁴ Zapaženi nalazi podsjećaju na one prethodno opisane na području sućuračke luke, a sastoje se od dvostrukog niza drvenih pilona i neuglednih ulomaka keramičkog materijala. Osim kratkotrajnog stručnog očevida na nalazištu još nije napravljena odgovarajuća nacrtana i fotografska dokumentacija, pa o njemu u ovom trenutku nije moguće ništa više reći.

Sljedeća skupina nalazišta evidentirana je u trogirskom dijelu Kaštelanskoga zaljeva, na prostoru između Resnika i Trogira. Godine 2005., uz posebno odobrenje Ministarstva obrane RH, obavljen je stručni očevid na području vojne baze u Divuljama (Sl. 1/2), od rta Taršće (Tarce) u smjeru zapada.¹⁵ Dvadesetak metara od današnje obale, na prosječnoj dubini od 1,5 do 2 m primijećeni su nizovi drvenih pilona, ulomci antičkog građevnog materijala, keramičkog posuđa,

¹⁴ Na nalazište je, kao i u slučaju Trstenika, upozorio ronilac Neno Rokov.

¹⁵ Stručni očevid obavili su arheolog Krunoslav Zubčić i ronilac Ivica Žižak.

Sl. 5. Kopilice; presjek drvene konstrukcije (crtež: K. Rončević po M. Pešić).

Fig. 5. Kopilice; cross-section of wooden construction (drawing by K. Rončević according to M. Pešić).

amfora i dolija. Jedan keramički ulomak ukazuje na prisutnost prošupljenih dolija i na tom nalazištu, koje svojim osnovnim obilježjima podsjeća na opisana nalazišta na području Kaštel Sućurca. Ivan Lučić pretpostavio je kako je na tome mjestu nastalo antičko naselje *Siculi*,¹⁶ a nalazi uz more često se spominju i u stručnoj literaturi krajem XIX. stoljeća od strane autora koji proučavaju šire područje Bijača.¹⁷ Na žalost, izgradnja vojne baze vjerojatno je znatno oštetila nalaze na kopnu, a i podmorski se dio tek djelomično očuvao.

Dalje, u smjeru zapada nailazimo na područje Pantana, udaljeno tek 3 km od Trogira, koje se na osnovi prirodnih osobina svrstava u skupinu mediteranskih močvara. Prošlost Pantana vezana je prije svega uz trogirске mlinove i solane,¹⁸ no malo se o njemu zna vezano uz antičko doba. Jednodnevno podmorsko rekognosciranje provedeno 2003. godine pod vodstvom Smiljana Gluščevića potvrdilo je postojanje kamenog nasipa i drvenih konstrukcija izrađenih od okomito zabijenih dasaka i drvenih pilona, koje ostavljaju dojam kanala i podsjećaju na konstrukcije srednjovjekovnih ribnjaka ili solana.¹⁹ Uzimajući u obzir povijesne izvore, takva interpretacija čini se prilično uvjerljivom. Prilikom objave rezultata Gluščević je pretpostavio kako su takve

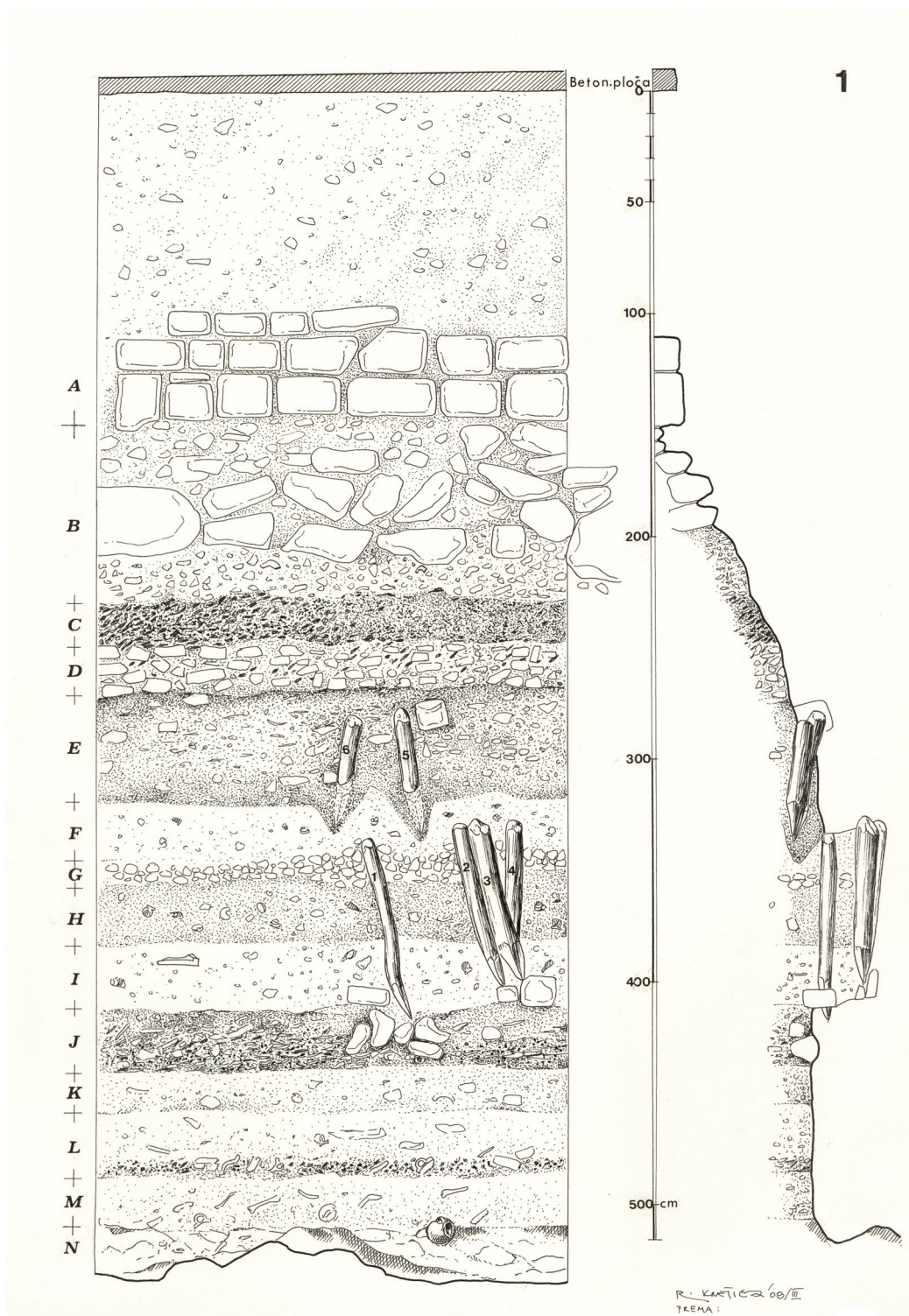
¹⁶ I. LUČIĆ, 1979 (1673), 78.

¹⁷ Usp. I. BABIĆ, 1991 (1984), 52, 61/bilj. 18.

¹⁸ I. BABIĆ, 1991 (1984), 88. O mlinovima vidi I. BABIĆ, 1991 (1984), 95/bilj. 29, a o solanama *Ibid.*, 102/bilj. 177.

Splitski mlinovi i solane nalazili su se u blizini ušća Jadra i Žrnovnice.

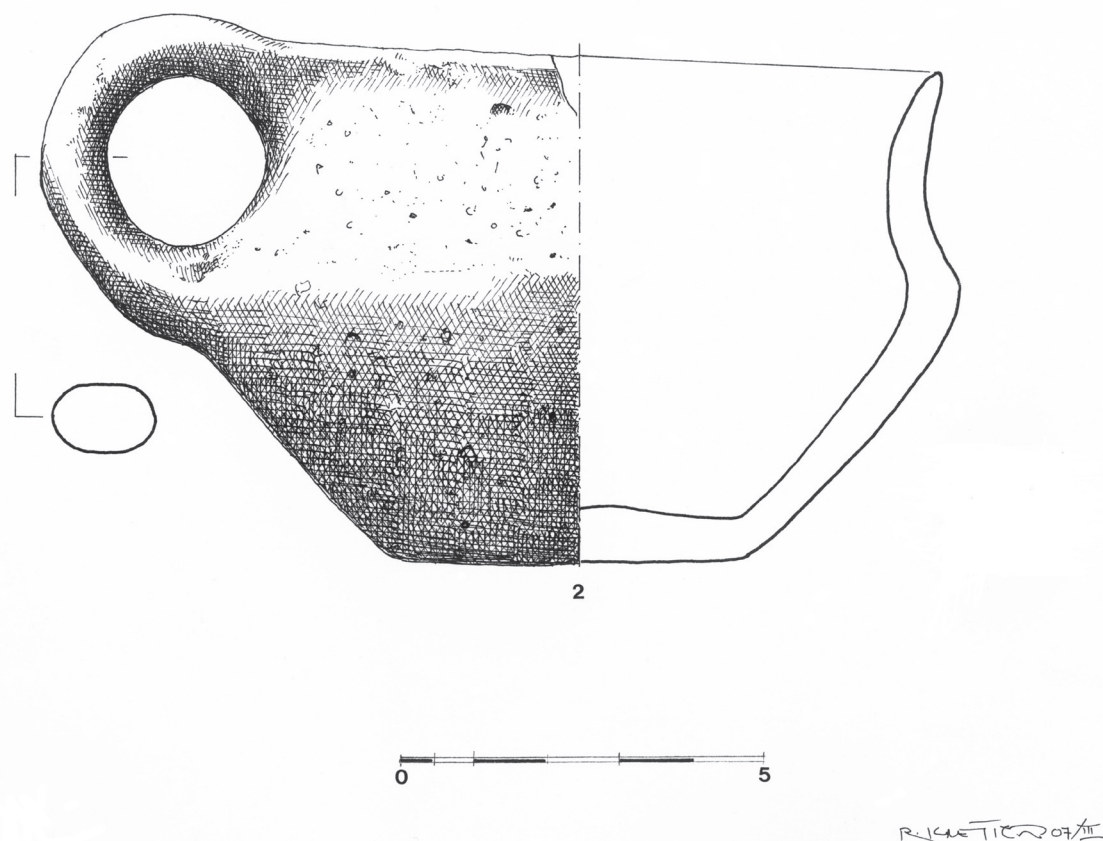
¹⁹ S. GLUŠČEVIĆ, 2004, 126-131.

Sl. 6. Vranjic, južna obala; profil 1 (crtež: K. Rončević po N. Lete).

Fig. 6. Vranjic, the southern water front; profile 1 (drawing by K. Rončević according to N. Lete).

Sl. 7. Vranjic, južna obala; bronzanodobna posudica iz sloja M (crtež: K. Rončević).

Fig. 7. Vranjic, the southern water front; Bronze-age vessel from the stratum M (drawing by K. Rončević).

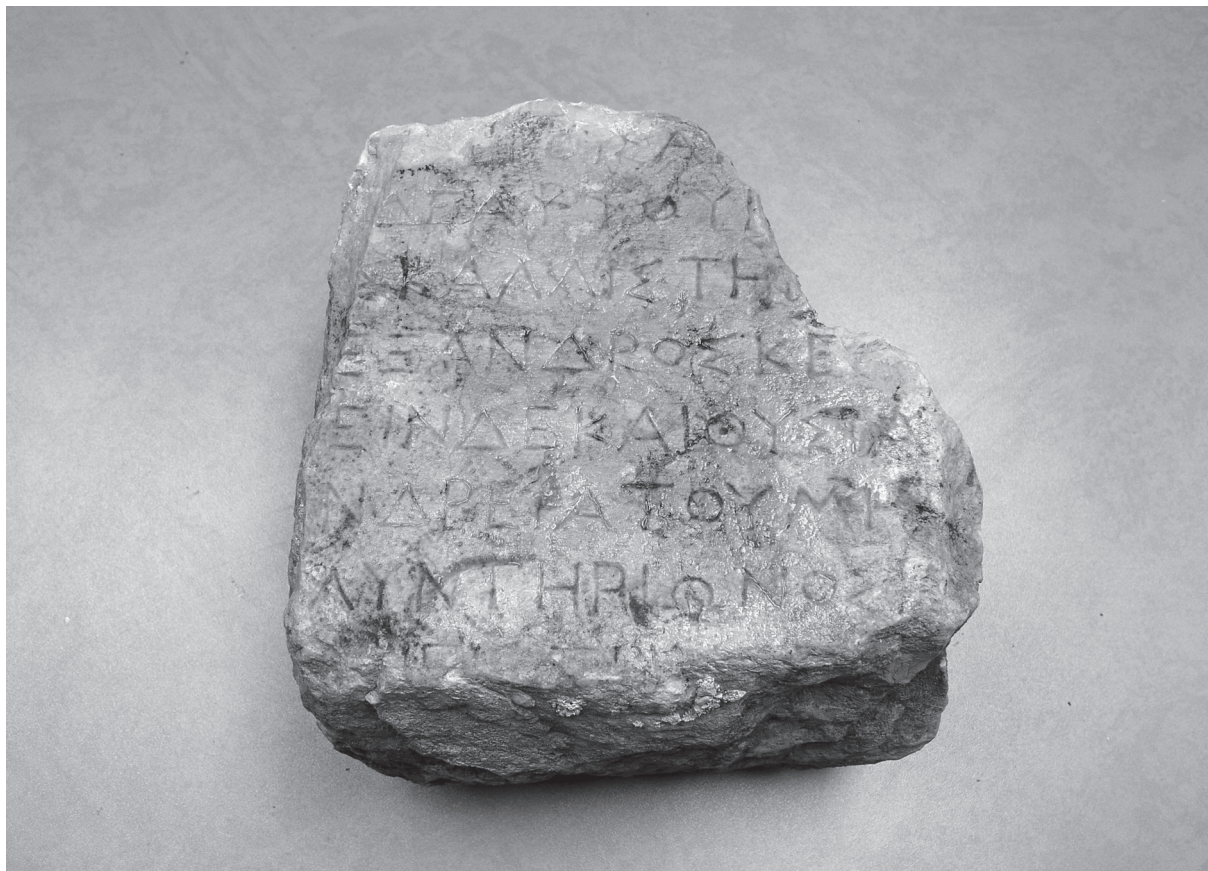
strukture morale postojati i u doba antike, premda za takvu pretpostavku nije bilo konkretnih arheoloških potvrda.

Uzorci drvenih konstrukcija u blizini ušća Rike, koje Gluščević usput spominje, poslani su dvije godine kasnije na ^{14}C analizu. Dobiveni rezultati bili su iznenađujući, ali i vrlo zanimljivi, sugerirajući datiranje dasaka u antičko (I. st. pr. Kr.), a pilona u ranosrednjovjekovno doba (VIII. st. po Kr.).²⁰ Ta nam situacija sugerira kontinuitet morskoga gospodarstva iz antike u srednji vijek, ne zanemarujući pretpostavku da bi njegov početak trebalo tražiti još u prapovijesno doba.²¹ Iako često nedovoljno precizne i žestoko kritizirane u stručnoj javnosti, analize ^{14}C mogu nam poslužiti kao oslonac za daljnja razmišljanja i smjernice u planiranju budućih istraživanja. Međusobno različiti rezultati dobiveni na uzorcima sa sljedećeg opisanog nalazišta²² još nas više učvršćuju u uvjerenju kako je više pozornosti potrebno posvetiti proučavanju kontinuiranog korištenja trogirskih ribnjaka i solana.

²⁰ Na inicijativu autorice teksta analiza je provedena na Institutu Ruđera Boškovića u Zagrebu. Uzorak daske nosi oznaku Z-3305, a uzorak pilona Z-3306.

²¹ Riječ je prije svega o proizvodnji soli. M. ZANINOVIĆ, 1991, 258-259.

²² Analiza uzoraka s nalazišta Kopilice kod Trogira provedena je na Institutu Ruđera Boškovića u Zagrebu. Uzorak daske nosi oznaku Z-3913 i datiran je u IV. st. po Kr., a uzorak pilona nosi oznaku Z-3912 i datiran je u VII./VIII. st. po Kr.

Sl. 8. Vranjic, južna obala; ulomak grčkog natpisa.

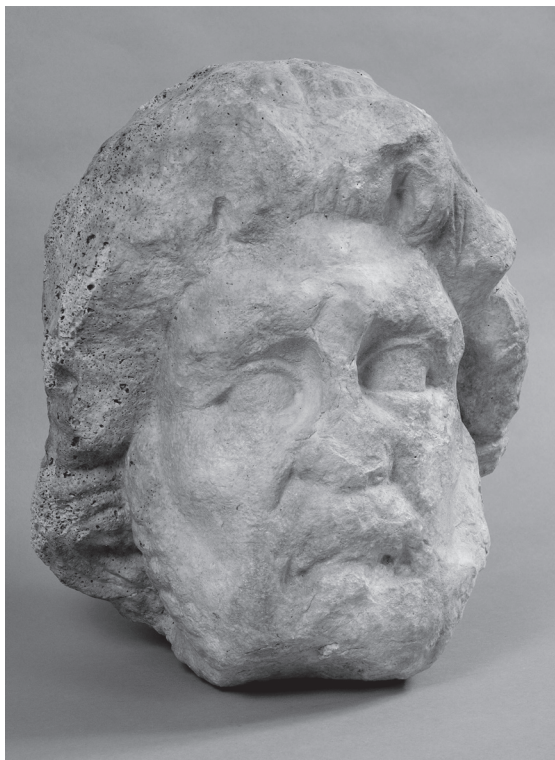
Fig. 8. Vranjic, the southern water front; fragment of Greek inscription.

Zapadno od Pantana, na položajima Brigi i Kopilice (Sl. 1/1) u tijeku je dramatična devastacija kulturne i prirodne baštine Kaštelanskoga zaljeva u smislu nasipanja obale i realizacija projekta oblikovanja plaže Brigi. Na osnovi elemenata primijećenih na zračnim fotografijama te na moguće nalaze u području zahvaćenom građevinskim radovima, upozorio je Ivan Šuta. U jesen 2006. obavljen je površinski pregled terena, a u proljeće 2007. i zaštitno istraživanje u zapadnom dijelu nalazišta.²³ Pokazalo se kako je riječ o već više puta spominjanim drvenim konstrukcijama izrađenim od okomito postavljenih dasaka i pilona, s vanjske strane učvršćenima kamenim nasipom, koje mjestimično tvore kanale, a na istraženim su točkama očuvane do visine od preko jednoga metra (Sl. 5).

Zaštitno istraživanje provedeno je na prostoru pred prvim kućama južno od ceste što od Trogira vodi u smjeru Kaštela. Na tome mjestu drvena se konstrukcija sastoji od dva paralelna reda dasaka i drvenih pilona, međusobno udaljena oko 2,2 m. Čitava struktura očuvana je u obliku slova L, u dužini od 116 m paralelno s obalom i 21 m okomito na nju te podsjeća na veliki dovodni ili odvodni kanal. Pri površinskom pregledu terena uočena je još jedna skupina pilona na udaljenosti od oko 17 m istočno od prethodno opisane konstrukcije. Utvrđeno je kako je i

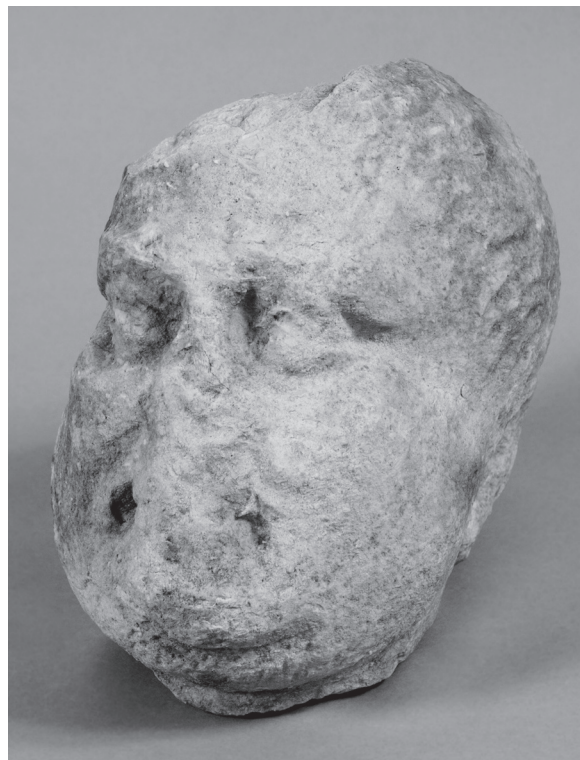
²³ Istraživanje je provedeno pod vodstvom autorice teksta i Krunoslava Zubčića.

Sl. 9. Vranjic, zapadna obala; kamena glava bradatog božanstva.

Fig. 9. Vranjic, the western waterfront; stone head of a bearded deity.

Sl. 10. Vranjic, zapadna obala; muški kameni portret.

Fig. 10. Vranjic, the western waterfront; stone male portrait.

ona gotovo identične strukture. Krak u smjeru obale očuvan je u dužini od 9 m, a krak paralelan s obalom u dužini od 56 m.

Slične konstrukcije nastavljaju se i dalje u smjeru Pantana, a zasada su na površini morskoga dna zabilježene na još četiri mjesta. Zanimljivo je da se u njihovoj blizini pronalazi isključivo antički pokretni materijal, tj. ulomci tegula, amfora, dolija i sitnijeg keramičkog posuđa. Na području veće koncentracije keramičkog materijala, oko 200 m istočno od područja na kojemu je provedeno zaštitno istraživanje, pronađeni su i ulomci prošupljenih dolija.

Veliki zaštitni podmorski zahvat proveden na području Vranjica 2005./2006. godine vraća nas u istočni dio Kaštelanskoga zaljeva, gdje je i započelo zanimanje za podmorske arheološke nalaze.²⁴ Već prilikom postavljanja cijevi za potrebe projekta Eko – Kaštelanski zaljev tijekom 2004. godine na sjevernoj su obali naselja ispod prosječne razine mora, pronađene dvije kamene statue.²⁵ Riječ je o oštećenim likovima žene i muškarca, koje je Nenad Cambi interpretirao kao nadgrobne spomenike proizvedene tijekom druge polovice I. ili prve polovice II. st. po Kr.²⁶

U jesen 2005. započeli su radovi na obnovi zapadne i južne vranjičke obale tijekom kojih je organiziran stalni arheološki nadzor, a sukladno odlukama konzervatora i povremeno zaštitno

²⁴ Zaštitna istraživanja u Vranjicu provedena su 2005-2006. (I. RADIĆ ROSSI, 2007, 71-75; I. RADIĆ ROSSI, 2007a).

²⁵ Statue su pronađene pod arheološkim nadzorom Franka Oreba.

²⁶ N. CAMBI, *Stručno mišljenje o kipovima pronađenim u Vranjicu početkom 2004.*, Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel u Splitu, 6. svibnja 2004.

istraživanje. Otežani uvjeti rada znatno su ograničili mogućnost kvalitetnog metodološkog pristupa nalazištu i prisilili istraživače na niz kompromisnih rješenja kako bi se prikupilo dovoljno podataka uz najmanje opasnosti za sudionike istraživanja. Stoga danas možemo biti sretni što smo popunili neke praznine u vranjičkoj prošlosti, ali i prilično razočarani što se nije moglo iznaći rješenje da se takva sjajna prilika znatno bolje iskoristi.

Sažimajući rezultate rada svih istraživačkih kampanja, možemo zaključiti kako je na području Vranjica napokon potvrđeno postojanje važnog naselja iz brončanog i željeznog doba, o kojemu zaključujemo na osnovi brojnih keramičkih nalaza iz sonde uz zapadnu te profila uz južnu obalu naselja (Sl. 9).²⁷ Od preostalih nalaza vrijedi spomenuti ulomke kućnog ljepra i nekoliko koštanih šila, koji govore u prilog naseobinskom karakteru nalazišta.

Jedini nalaz koji zasigurno možemo pripisati grčkom dobu ulomak je natpisa pronađen u građevinskom iskopu duž zapadnog kraja južne vranjičke obale (Sl. 8). Riječ je tek o dijelu natpisne ploče debljine 12 – 14,5 cm koji je, vjerojatno poput ostalih antičkih nalaza, bio sekundarno iskorišten za učvršćenje obale.²⁸ Iako ne postoje nikakvi dokazi koji bi nam potvrdili kako je riječ o natpisu koji se originalno nalazio na području Vranjica, nije vjerojatno niti mišljenje da je stigao izdaleka. Potreba za građevinskim materijalom mogla je stanovnike Vranjica navesti na dovlačenje kamena s obližnjeg kopna, ali ne s veće udaljenosti od vlastitih zemljišnih posjeda.²⁹

Duž zapadne obale u građevinskom su iskopu zatečeni ulomci kovčega i jedan cjelovit poklopac sarkofaga, koji odgovaraju dimenzijama nalaza što ih spominje Bulić. Nažalost, kao što je to često slučaj, arheolozi su stigli na teren nakon što je zapadna obala već bila razgrađena, pri čemu je dio kamenih nalaza neminovno stradao. Na istom prostoru u građevinskom su iskopu pronađene i dvije kamene glave, od kojih jedna predstavlja prikaz bradatog božanstva (sl. 9), dok druga pripada skupini portreta (Sl. 10).

Gotovo duž čitave južne obale naselja potvrđeni su nalazi antičkih arhitektonskih elemenata, žrtvenika, nadgrobničkih spomenika, urni i sarkofaga te dijelova gospodarskih sprava. Na mnogima od njih očuvani su natpisi ili dijelovi natpisa pisani latinskim i grčkim jezikom. Gotovo svi otkriveni predmeti mogu se okvirno smjestiti u vrijeme od I. do VI. st. po Kr., uz relativno velik postotak nalaza koji pripadaju ranokršćanskom razdoblju. Riječ je o ulomcima ili potpuno očuvanim predmetima koji su sekundarno upotrijebljeni za izgradnju obalnih struktura nakon VII. st. po Kr., o čemu nam osim datiranja samih kamenih nalaza svjedoči još nekoliko detalja.

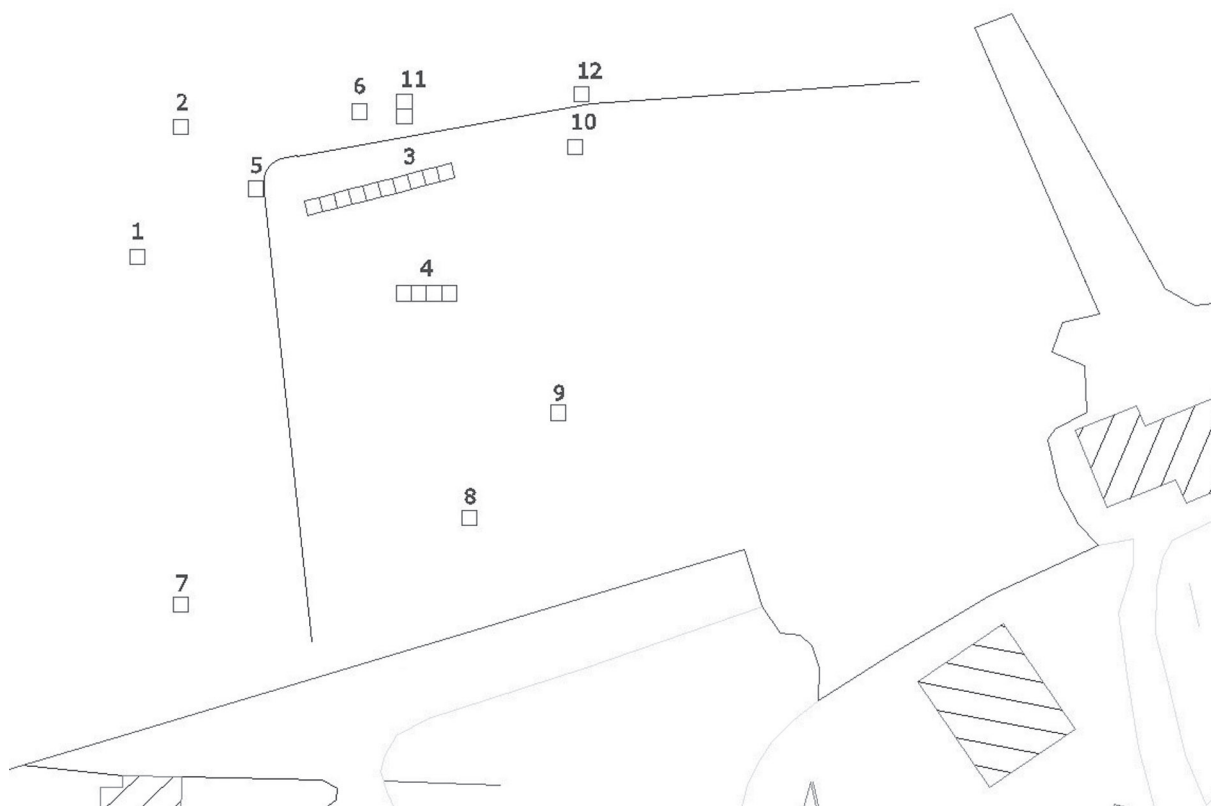
Suhozidne konstrukcije za koje je sekundarno iskorišten antički kameni materijal, potvrđene na više mjesta pod južnom obalom, počivaju nad jasno raspoznatljivim slojevima kompaktnog organskog materijala, koji su, sudeći po rezultatima ¹⁴C analiza, nastali u vremenu od IV. do VII. st. po Kr.³⁰ U njegovu se sastavu nalazi granje i plodovi (češeri, orasi, bademi i dr.), ali i poneki drveni predmet te velika količina triješca nastalog obradom drveta. Na mnogim se primjercima s jedne strane primjećuju tragovi gorenja. Riječ je o slojevima C – E u profilu prikazanom na

²⁷ Prapovijesna keramika u Vranjicu spominje se i uz ranije zaštitne zahvate: M. LOZO, 1998, 63, bilj. 3.

²⁸ Na osnovi preliminarnih analiza koje je proveo Mario Lombardo, natpis bi mogao pripadati IV. st. pr. Kr. i biti vezan uz grčku koloniju *Faros*.

²⁹ Poznato je da su Vranjičani posjedovali i zemlje na području Salone. F. BULIĆ, 1903, 178.

³⁰ Analize ¹⁴C nalaza iz Vranjica provedene su u Institutu Ruđera Boškovića u Zagrebu (uzorci Z 3642 – Z 3645; Z 3686 – Z 3689) i u Institutu CEDAD pri sveučilištu u talijanskom gradu Lecce (uzorci LTL 1645A – LTL 1657A).

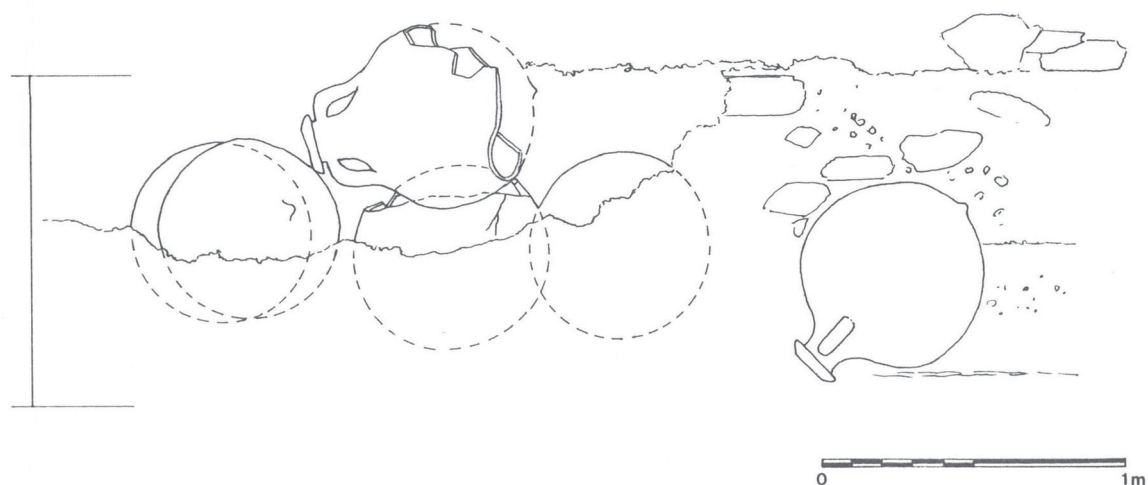

Sl. 11. Spinut; raspored arheoloških sondi 2006. i 2007. (Gearbeo d.o.o.).

Fig. 11. Spinut; arrangement of archaeological probes, 2006 and 2007 (Gearbeo d.o.o.).

crtežu (Sl. 6), koji se u nejednakoj debljini pojavljuju duž većega dijela južne obale, a mjestimično nad sobom nose navedene suhozide. Drveni piloni, okvirno datirani u VIII. st. po Kr. i zabijeni kroz spomenute slojeve, vjerojatno su korišteni kao podloga za kamene gradnje na strmom i muljevitom morskom dnu. U profilima se primjećuje i stariji sloj drvenih pilona, od kojih je jedan primjerak datiran u II. st. po Kr. On ukazuje na činjenicu da je postupak učvršćenja obale bio proveden nekoliko puta tijekom starije vranjičke prošlosti. U slojevima F – I miješa se prapovijesni i antički materijal, koji većinom pripada gruboj keramici pa ga bez detaljnije analize nije moguće jasno kronološki odrediti.

Sloj J po sastavu je vrlo sličan slojevima C – E, a rezultati starosne analize datiraju ga u VI. st. pr. Kr. U slojevima što slijede nalazi se isključivo prapovijesni materijal uz relativno mnogo kostiju, drveta i ugljena, kojega apsolutno datiranje seže do XV. st. pr. Kr. Tipološka obrada prikupljenog prapovijesnog materijala možda će nam omogućiti konkretnije zaključke o razvoju prapovijesnog naselja na području Vranjica, ali nemogućnost stratigrafskog iskopavanja, tek neznatnim dijelom nadomještena izradom dvaju profila na jedinome mjestu gdje je bilo moguće osigurati apsolutnu sigurnost ronilaca, zasigurno nam je uskratila mnoge vrijedne podatke. Otežanim okolnostima istraživanja treba pridodati i vrlo ograničenu vidljivost koja se prilikom iskopavanja povremeno svodila na nulu.

Sl. 12. *Spinut*; istočni profil sonde 4 (crtež: N. Lete).

Fig. 12. *Spinut*; the eastern profile of the probe 4 (drawing by N. Lete).

Gornja površina obale izgrađene od pravilnih kamenih blokova, u profilu označena slovom A, danas se nalazi na razini mora, što sugerira njezin nastanak u doba razvijenog srednjeg vijeka.³¹ Kompaktni slojevi organskog materijala vjerojatno su vezani uz intenzivnu obradu drveta, koja bi mogla ići u prilog pretpostavljenoj brodograđevnoj djelatnosti.³² Svi opisani nalazi uglavnom upućuju na intenzivno korištenje vranjičkog otočića od brončanog doba do kraja srednjega vijeka. Ono je, uostalom, na osnovi brojnih slučajnih nalaza i spolija već naslućeno i naznačeno u djelima mnogih autora.

Kad je riječ o prapovijesnom dobu, situacija u Vranjicu slična je onoj u Trogiru.³³ Oba nalazišta svojim položajem podsjećaju na poznata naselja na otočićima ili istaknutim rtovima, poput Osora, Nina i Zadra,³⁴ te na manje zajednice potvrđene podmorskim rekognosciranjima na otočićima zadarskog i šibenskog područja.³⁵

Pregled novih otkrića na području Kaštelanskoga zaljeva zaokružiti ćemo povratkom na nalazište u Spinutu, gdje su rezultati zaštitnih podmorskih istraživanja tijekom 2006. i 2007. godine potvrdili značenje nalazišta na koje je nakon otkrića i prvog zaštitnog istraživanja višestruko upozoravao Nenad Cambi (Sl. 11). Uz još uvijek prisutne neistražene skupine amfora tipa Dressel 20 (Sl. 12), potvrđeno je i postojanje konstrukcije kojom je bilo omeđeno područje ispunjeno amforama, a koja se sastojala od kamenog nasipa i stotina drvenih pilona.³⁶ Osim toga, u nekoliko je sondi potvrđena prisutnost veće količine sitnog arheološkog materijala te raznovrsnih drvenih konstrukcija i prepleta od šiblja, a jedan ulomak prošupljenog dolija dodatno je potvrdio raširenost te osebujne pojave na području Zaljeva.

³¹ Usp. rezultate istraživanja Stare gradske luke Dubrovnika. I. RADIĆ ROSSI, 2004.

³² F. BULIĆ, 1902, 22.

³³ Zaštitna istraživanja u Trogiru provedena su 1978-1979. i 1982-1990. – I. BABIĆ, 1991 (1984), 32; N. PETRIĆ, 1992, 23

³⁴ I. BABIĆ, 1991 (1984), 31-32.

³⁵ Z. BRUSIĆ, 1977. Riječ je o nalazištima na otočiću Ričulu zapadno od Turnja, otočiću Oštarije ispred Crvene luke, otočiću sv. Justina ispred Pakoššana i otočiću Stipancu u Pukljanskom jezeru.

³⁶ I. RADIĆ ROSSI, 2007.

Spomenimo još uzgred i kamene blokove koje su ronionci primijetili 2003. godine prilikom postavljanja vodovodnih cijevi i telefonskog kabela kod starog mosta na Meterizama, u neposrednoj blizini lijeve obale Jadra. Riječ je ustvari o pravilno poslaganim kamenim pločama debljine oko 30 cm, dužine oko 100 cm i širine oko 60 cm koje su pratile tok Jadra na udaljenosti od oko 2 m od današnjeg korita, a na dubini od 1 do 1,5 m pod površinom vode. Uz desnu obalu rijeke tom su prilikom pronađeni ulomci antičkog keramičkog materijala.³⁷ No kako podvodni arheolozi nisu bili obaviješteni o nalazu, promakla je mogućnost njihova dokumentiranja *in situ*.

Kad je riječ o nalazima iz kasnijeg vremena, najzanimljiviji podmorski ostatci zasada su nam poznati tek na području Kaštel Staroga. Zapadno od glavnog kaštela obitelji Cipico tijekom XVI. st. izgrađena su dva manja kaštela obitelji Andreis i Cega. Južni dio temelja kaštela Andreis vidi se i danas u plitkome moru (Sl. 1/4), dok je preostali dio pokrila nova obala. No iako se o njemu već i ranije pisalo,³⁸ a podmorski ostatci bili vjerojatno mnogima poznati, tek posljednjih godina nalazimo ih zabilježene u stručnoj literaturi.³⁹

Na ovome mjestu nećemo se detaljnije zabaviti pojedinačnim nalazima amfora i olovnih prečki antičkih sidara, već izvađenih ili još uvijek prisutnih u podmorju prostora o kojemu je riječ. Jednako tako, svjesno su izostavljeni ostatci brodoloma i sidrišta uz poluotok Marjan i sjevernu obalu Čiova, o kojima bez odgovarajućeg stručnog očevida nije moguće izvijestiti na zadovoljavajući način.⁴⁰ Svi oni, međutim, pridonose slici raznolikosti i obilja podmorske arheološke baštine na području Kaštelanskoga zaljeva te ukazuju na potrebu sustavnog pristupa njezinu istraživanju i zaštiti.

ZAKLJUČAK

Usprkos intenzivnoj industrijskoj izgradnji prošloga stoljeća, suvremenim građevinskim zahvatima velikih razmjera i mnogim samoinicijativnim ronilačkim intervencijama na podmorskim arheološkim nalazištima, u podmorju Kaštelanskoga zaljeva do danas su nam se očuvali vrijedni arheološki nalazi. U većini slučajeva nisu u pitanju predmeti visoke umjetničke vrijednosti i kvalitete, već ostatci priobalnih gospodarskih i lučkih konstrukcija koje su dobrim dijelom izrađene od organskih materijala. Njihovu očuvanju pogodovalo je muljevito dno Zaljeva i tek relativno kasno započeto uređenje kaštelanske obale.⁴¹

U slučajevima poput Vranjica i Trogira samo su nalazi pod površinom mora mogli potvrditi postojanje prapovijesnih naselja, a kad je riječ o priobalnim gospodarskim kompleksima iz doba antike, u moru su nam se očuvali važni elementi koji upućuju na njihovu proizvodnu i prostornu organizaciju. Većina priobalnih gospodarskih vila nalazi se pod suvremenim građevinama, a slučajni nalazi i manje sonde daju nam tek naslutiti njihovu pravu funkciju. Sustavnim pristupom nalazištima poput Spinuta ili Trstenika mogli bismo takve komplekse znatno bolje proučiti i proširiti naše spoznaje o antičkom gospodarstvu Kaštelanskoga zaljeva. Prerada ribe, na primjer, gotovo da se i ne spominje u stručnoj literaturi,⁴² a iako je na području Dalmacije ona zasigurno postojala, nisu nam poznata mjesta gdje se ta djelatnost odvijala.⁴³

³⁷ Na informaciji zahvaljujem Draženu Feheru, ronioncu Podvodno istraživačkog kluba Mornar, koji je sudjelovao u građevinskim radovima 2003.

³⁸ D. F. KARAMAN, 1896.

³⁹ V. OMAŠIĆ, 2001, 169; K. MARASOVIĆ, 2003, 517, Sl. 3; K. MARASOVIĆ, 2007, 43-45.

⁴⁰ Nekoliko nalazišta spominju N. CAMBI, 1969, 226 i D. VRSALOVIĆ, 1979, 213-215, a lokalni ronionci već duže vrijeme upozoravaju na postojanje i drugih potencijalno zanimljivih lokacija.

⁴¹ S. PIPLOVIĆ 1996, 135-139; M. DOMAZET – M. VULETIN 2002, 27-28, 30.

U rimsko vrijeme povijest Kaštelanskoga zaljeva tijesno je povezana s poviješću slavnoga grada Salone, koji sa svojim agerom čini nerazdvojnu cjelinu.⁴⁴ Čitav njegov istočni dio pretvara se u prostrani *Portus Salonitanus* koji je s obzirom na množinu opasnih plićina i veliku frekvenciju brodova morao biti dobro pomorski organiziran. Natpis u kojemu se spominje *praefectura phariaca Salonitana*⁴⁵ predstavlja vjerojatno trag takve organizacije. Frane Bulić pretpostavio je lokaciju svjetionika na otočiću Vranjicu,⁴⁶ gdje se jedna od takvih oznaka uistinu mogla i nalaziti.

Koncentriranje arheoloških nalaza u blizini Tragurija i Salone, koje primjećuje Ivo Babić,⁴⁷ zasada se pokazuje i u rasporedu podmorskih nalaza. No, priobalno područje Kaštela još je uvijek nedovoljno istraženo, pa se zasada moramo suzdržati od donošenja definitivnih zaključaka.

Na osnovi dosadašnjih podmorskih iskustava valja reći kako je podmorska rekognosciranja i istraživanja nužno provoditi u suradnji s lokalnim ronionicima koji, zahvaljujući dugogodišnjem iskustvu dobro poznaju prirodne uvjete i vješto raspoznaju katkada vrlo neugledne arheološke nalaze.

Iako se već nekoliko godina ističe zanimljivost kaštelanskoga podmorja, suvremeni građevinski zahvati još uvijek nisu stavljeni pod kontrolu, pa se i dalje događa devastacija nalazišta u plitkome moru. Nasipanje obale na područjima Kopilice i Brigi istočno od Trogira, gdje je obalna linija u posljednje vrijeme pomaknuta i do četrdeset metara, predstavlja primjer intervencije u prirodni i kulturno-povijesni krajolik za koju nije lako naći odgovarajuće opravdanje. Njome se ugrožava ne samo arheološka već i prirodna baština Kaštelanskoga zaljeva, koju bismo u današnje vrijeme morali pomnije štititi. Nadamo se da ćemo uskoro biti u mogućnosti ostvariti sustavni podmorski pregled te zaokružene geografske cjeline i predložiti program zaštite najvrjednijega što nam je u njemu preostalo.

LITERATURA

- ANDRIJAŠEVIĆ, N., 1910. - Niko Andrijašević, O vertikalnom pomicanju obalne crte u historičko doba na sjevero-istoku jadranskoga mora (Doktorska dizertacija, odobrena od filozofskoga fakulteta hrv. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu), *Supplemento al Bullettino di archeologia e storia dalmata*, XXXIII, Split, 1-45.
- BABIĆ, I., 1991. - Ivo Babić, *Prostor između Trogira i Splita*, Kaštel Novi, pretisak izdanja iz 1984.
- BABIN, A. (ed.), 2004 - Ankica Babin, Nastavak hidroarheoloških istraživanja na položaju Trstenik / Lučica u Kaštel Sućurcu, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, XXXV/3, Zagreb, 80-86.
- BETZ, A., 1943. - Artur Betz, Die römische Leuchtturm-und Flottestation Salonae, *Wiener Jahreshefte*, XXV, Wien, 128-138.
- BRUSIĆ, Z., 1977. - Zdenko Brusić, Prehistorijski podmorski nalazi na području južne Liburnije, *Radovi Centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, Zadar, 24, 53-60.

⁴² A. ŠKEGRO, 1999, 242; I. RADIĆ ROSSI, 2003, 161-162.

⁴³ Usp. *Plin., Nat. Hist.* XXI, 95. Ova se opaska ne odnosi na uzgoj ribe, potvrđen nalazima ribnjaka na više mjesta duž hrvatske obale i otoka.

⁴⁴ M. SUIĆ, 1956, 9.

⁴⁵ F. BULIĆ, 1902, 6-8; A. BETZ, 1943; M. ZANINović, 1982, 144-145, 147.

⁴⁶ F. BULIĆ, 1902, 22.

⁴⁷ I. BABIĆ, 1991 (1984), 52.

- BRUSIĆ, Z., 1990. - Zdenko Brusić, Resnik kod Kaštel Novog; Helenističko pristanište, *Arheološki pregled*, 29 (1988), Ljubljana, 117-119.
- BRUSIĆ, Z., 1991. - Zdenko Brusić, Helenistička i rimskodobna luka u Resniku, *Brod istočne obale Jadrana u starom i srednjem vijeku* (Mithad Kozličić ed.), Kaštel Novi, 47-50.
- BRUSIĆ, Z., 2006. - Zdenko Brusić, Kaštel Štafilić - Resnik (turističko naselje), *Hrvatski arheološki godišnjak*, 2/2005, Ministarstvo kulture RH, Zagreb, 358-360.
- BULIĆ, F., 1899. - Frane Bulić, Tre sarcofaghi romani nel villaggio di Vranjic (Urania?) sotto il livello del mare, *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, XXII, Split, 105-111.
- BULIĆ, F., 1900. - Frane Bulić, Ritrovamenti risguardanti i sarcofaghi romani sotto il livello del mare nel villaggio di Vranjic presso Salona, *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, XXIII, Split, 141-142.
- BULIĆ, F., 1902. - Frane Bulić, Ritrovamenti antichi risguardanti la topografia suburbana dell'antica Salona (Vicino i casolari Jurić - Čučine kuće), *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, XXV, Split, 112-116.
- BULIĆ, F., 1903. - Frane Bulić, Ritrovamenti nel cimitero antico cristiano a Crikvine, presso i casolari Jurić (Čučine Kuće) sulla strada fra Salona e Vranjic, *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, XXVI, Split, 177-186.
- BULIĆ, F., 1913. - Frane Bulić, Notizie storiche sul villaggio Vranjic vicino Salona, *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, XXXVI, Split, 24-37; T. V, VI, Xa, Xb.
- CAMBI, N., 1969. - Nenad Cambi, Tipološka i kronološka razmatranja o antičkim nalazištima na dnu srednjeg Jadrana, *Podmorske djelatnosti s gledišta medicinskih i društvenih nauka*, Pomorska biblioteka, sv. 22, Beograd, 223-230.
- CAMBI, N., 1970. - Nenad Cambi, Brodolom rimskog broda s teretom španjolskih amfora u Splitu, *Pitanja zaštite hidroarheoloških spomenika kulture na području SR Hrvatske; izvještaji, zaključci, stavovi*, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, umnožena građa savjetovanja, Pula, 46-47.
- CAMBI, N., 1971. - Nenad Cambi, Neki problemi dokumentacije hidroarheoloških lokaliteta, *Pitanja zaštite hidroarheoloških spomenika kulture na području SR Hrvatske, radni sastanak, Rijeka, 19.-20. studenoga 1971.*, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, umnožena građa savjetovanja, Zagreb, 65-72.
- CAMBI, N., 1975. - Nenad Cambi, Problematika istraživanja i dokumentacije opljačkanih podmorskih ležajeva, *Pitanja zaštite hidroarheoloških spomenika kulture u podmorju istočne obale Jadrana, radni sastanak, Split, 21.-23. travnja 1975.*, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, umnožena građa savjetovanja, Zagreb, 144-152.
- CAMBI, N., 1976. - Nenad Cambi, Spanish amphorae found near Split, *Arheološki vestnik*, 26, Ljubljana, 115-124.
- CAMBI, N., 1980. - Nenad Cambi, Amfore kao građevinski i izolacijski materijal u antičkom graditeljstvu Dalmacije, *Materijali, tehnike i stukture predantičkog i antičkog graditeljstva na istočnom jadranskom prostoru*, Zagreb, 73-80.
- CAMBI, N., 1983. - Nenad Cambi, Le anfore Dressel 20 nella Jugoslavia, *Producción y comercio del aceite en la antigüedad, II Congreso*, Madrid, 363-389.
- CAMBI, N., 1989. - Nenad Cambi, Anfore romane in Dalmazia, *Anfore romane e storia economica: un decennio di ricerche, Atti del colloquio di Siena 1986*, Collection de L'école française de Rome, 114, Roma, 311-337.
- DELIĆ, D., 1994. - Dragan Delić, Prilozi topografiji villae rusticae u K. Sućurcu, *Kaštelanski zbornik*, 4, Kaštela, 165-167.

- DELIĆ, D., 1995. - Dragan Delić, *Villae rusticae Kaštel Sućurca (2): Vila Tišić - Barbarinac, Sućurački Muzealac*, 28, Kaštel Sućurac.
- DOMAZET, M. – VULETIN, M., 2002. - Mladen Domazet – Marin Vuletin, *Donjokaštelanska svakodnevnica 1900.-1939.*, Difo, Zagreb.
- GLUŠČEVIĆ, S., 2004. - Smiljan Gluščević, *Podmorsko arheološko istraživanje u Trogiru i na Pantani, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, XXXVI/1, Zagreb, 124-131.
- JURIŠIĆ, M., 1997. - Mario Jurišić, *Antički ribnjak u uvali Verige na Brijunima, Prilog poznavanju antičkih ribnjaka i srodnih objekata na Jadranu, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, sv. 18., "Arheološka istraživanja u Istri", Znanstveni skup, Poreč, 26.-28. listopada 1994., Zagreb, 163-168.
- KARAMAN D. F., 1896. - Dujam Fortunat Karaman, Castel Andreis, *Bulletino di archeologia e storia dalmata*, XIX, Split, 157-160.
- KEČKEMET, D., 1978. - Duško Kečkemet, *Kaštel - Sućurac*, Mjesna zajednica Kaštel Sućurac, Split.
- KIRIGIN, B., 1989. - Branko Kirigin, Resnik - antičko nalazište pod morem i na kopnu u Kaštelanskom zaljevu, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, XXI/1, Zagreb, 24-27.
- LOZO, M., 1998. - Marijan Lozo, Starokršćanski nalazi crkve sv. Martina u Vranjicu, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, XXX/1, Zagreb, 63-67.
- LUČIĆ, I., 1979. (1673) - Ivan Lučić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, 1, Čakavski sabor, Split.
- MARASOVIĆ, K., 2003. - Katja Marasović, *Nastanak i razvitak kaštelanskih utvrđenih naselja, Histria Antiqua*, 11, Pula, 511-525.
- MARASOVIĆ, K., 2007. - Katja Marasović, *Zaboravljeni kašteli, Kaštelanski zbornik*, 8, Kaštela, 39-49.
- MIRNIK, I., 1972. - Ivan Mirnik, *Prve hidroarheološke zabilješke kod nas, More - časopis za ribolov i sportove na moru*, 3, 13.
- MIRNIK, I., 1981. - Ivan Mirnik, *Mijat Sabljar u Solinu i Vranjicu god. 1854., Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LXXV, Split, 209-240.
- OMAŠIĆ, V., 2001. - Vjeko Omašić, *Kaštela od prapovijesti do početka XX. stoljeća*, Muzej grada Kaštela, Kaštela.
- OREB, F., 1976. - Franko Oreb, *Prilog zaštiti kulturne baštine u Vranjicu, Kulturna baština*, 5-6, Split, 87-96.
- OREB, F. – KIRIGIN, B., 1980. - Franko Oreb – Branko Kirigin, *Lučki objekat u Saloni; primjer gradnje na drvenim stupovima, Materijali, tehnike i strukture predantičkog i antičkog graditeljstva na istočnom jadranskom prostoru*, Zagreb, 111-114.
- PETRIĆ, N., 1992. - Nikša Petrić, *Prapovijest Trogira, Diadora*, 14, Zadar, 23-40.
- PETRIĆ, N., 2003. - Nikša Petrić, *Počeci podvodne arheologije u Hrvatskoj; Povijesno-arheološke bilješke, Histria Archaeologica*, 32, Pula, 109-131.
- PIPLOVIĆ, S., 1996. - Stanko Piplović, *Izgradnja luka u Kaštelima tijekom XIX. stoljeća, Kaštelanski zbornik*, 5, 133-148.
- RADIĆ ROSSI, I., 2003. - Irena Radić Rossi, *Potonuli tragovi rimskog gospodarskog kompleksa u Kaštel Sućurcu, Kaštelanski zbornik*, 7, Kaštela, 153-177.
- RADIĆ ROSSI, I., 2004. - Irena Radić Rossi, *I resti riemersi del Porto medioevale di Dubrovnik, Rotte e porti del Mediterraneo dopo la caduta dell'Impero romano d'occidente, IV Seminario, Genova 18-19 Giugno 2004*, L. De Maria – R. Turchetti (ed.), Genova, 171-188.
- RADIĆ ROSSI, I., 2005. - Irena Radić Rossi, *Nastavak podmorskog istraživanja na položaju Trstenik u Kaštel Sućurcu, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 1/XXXVII, Zagreb, 109-113.

- RADIĆ ROSSI, I., 2006. - Irena Radić Rossi, Due testimonianze particolari sull'economia marinara nella Dalmazia romana, *Archeologia subacquea in Croazia; Studi e ricerche*. I. Radić Rossi (ed), Venezia, 47-58.
- RADIĆ ROSSI, I., 2007a. - Irena Radić Rossi, Vranjic – zapadna i južna obala, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 3/2006, Ministarstvo kulture RH, Zagreb, 451-453.
- RADIĆ ROSSI, I., 2008. - Irena Radić Rossi, Il fenomeno dei *dolia* forati lungo il litorale croato, *Atti del seminario "Olio e pesce in epoca romana: Produzione e commercio in Alto Adriatico" (Padova, 16 febbraio 2007)*, Padova, u tisku.
- STEINBÜCHEL, A., 1820. - Anton Steinbüchel, Dalmatien. Eine Reiseskizze, *Jahrbücher der Literatur*, 12, Wien.
- SUIĆ, M., 1956. - Mate Suić, Ostaci limitacije naših primorskih gradova u ranom srednjem vijeku, *Starohrvatska prosvjeta*, III. ser., 5, Split, 7-19.
- ŠKEGRO, A., 1999. - Ante Škegro, *Gospodarstvo rimske provincije Dalmacije*, Hrvatski studiji, Zagreb.
- VRŠALOVIĆ, D., 1979. - Dasen Vršalović, Arheološka istraživanja u podmorju istočnog Jadrana, Prilog poznavanju trgovačkih putova i privrednih prilika na Jadranu u antici, doktorski rad, Zagreb.
- ZANINOVIĆ, M., 1982. - Marin Zaninović, Novi latinski natpis iz Dola na otoku Hvaru, *Arheološki radovi i rasprave JAZU*, 8-9, Zagreb, 141-150.
- ZANINOVIĆ, M., 1991. - Marin Zaninović, Sol u antici naše obale, *Zbornik radova posvećenih Alojzu Bencu*, Posebna izdanja ANUBiH, Sarajevo, 255-264.

THE UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL HERITAGE IN THE KAŠTELA BAY

SUMMARY

The Kaštela Bay represents a distinct geographically determined unit that encompassed the area between Trogir on the west and Split on the east. The exceptionally favorable natural conditions predicated its intensive settlement during various historical periods, but the merciless devastation of the landscape during the 20th century negatively affected the preservation of its natural, cultural, and historical heritage.

The first underwater finds attracted the attention of experts as early as in the 19th century. These were Roman sarcophagi in the shallow sea along the western coast of the small peninsula of Vranjica, where the first organized underwater documentation of archaeological finds in Croatia took place in 1899. In the 1950s an important site was discovered in the Spinut quarter in Split, and at the end of the 1980s an important site from the prehistoric, Hellenistic, and Roman periods in the tourist village of Resnik.

A series of new finds in the area of Kaštela, Pantana and Kopolica near Trogir, rescue excavations at Vranjica, and the new discoveries at Spinut and Resnik prove that valuable and fascinating elements of the archaeological heritage have been preserved underwater in the Kaštela Bay. This refers particularly to wooden structures that indicate an intensive marine economy in the period of antiquity and the early Middle Ages, and in the case of Vranjica, the existence has been confirmed of an important prehistoric settlement.

Although the situation in the Bay is gradually changing, the brutal attitude to the natural and cultural-historical heritage has still not been eradicated, and many underwater sites are directly endangered by construction and the dynamics of life along the coastline. Hence with the aim of providing sufficient protection of the underwater archaeological sites and finds, it will be necessary to carry out as soon as possible a systematic underwater survey of the Kaštela Bay.

KEY WORDS: *Kaštelanski zaljev (Kaštela Bay), underwater finds*